

ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΒΟΡΕΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΟΥ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕλληνικής Φιλοσοφίας

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ: "ΠΥΡΣΟΥ,, Α. Ε.
1940

Ε.γ.δ της κ.π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΗ ΕΠΙΒΛΑΘΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ 1783 ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ

νπδ

ΜΙΧΑΗΛ Δ. ΒΟΛΟΝΑΚΗ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

*Ο ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τοῦ ὅωσικοῦ κράτους καὶ τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας προήρχετο ἐκ δύο κυρίως λόγων, τὸ μὲν διότι οἱ *Ρῶσοι ἥθελον νὰ κατέλιθωσι πρὸς τὴν θάλασσαν, ἥτις περιεβάλλετο ὑπὸ χωρῶν κατεχομένων ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, ὡς ἥτο κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ Εὔξεινος Πόντος καὶ συνολικῶς τὸ Λίγαῖον πέλαγος, τὸ δὲ διότι ἐθεώρουν ἔαυτοὺς μετὰ τὴν κατάληψιν ἵδιᾳ τῆς Κωνσταντινούπολεως ὑπὸ τῶν *Οθωμανῶν ὡς φυσικοὺς οἶνοι προστάτας τῆς ὁρθοδοξίας.

*Ἐξ ἀλλού δμως καὶ ἡ ὁθωμανικὴ αὐτοκρατορία εἶχε πάντα λόγον πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν νὰ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ὅωσικὴν ταύτην διοπήν.

*Ἐκ τῶν προρρηθέντων λόγων τῆς ἀντιοθωμανικῆς πολιτικῆς τῆς *Ρωσίας πρῶτος ὑπῆρξεν δὲ θρησκευτικός, ὃστις ἐνεφανίσθη ἀπεριφράστης ἀπὸ τοῦ 1441 ἥδη, δτε ἡ *Ρωσία κατεπολέμησε τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ κατεδίκασε τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον, ἣν εὐλόγως ἐθεώρησεν ὡς προσβάλλουσαν τὴν ἀνατολικὴν ὁρθοδοξίον ἐκκλησίαν.

Μετὰ δὲ τὴν ἀλλωσιν ἡ *Ρωσία εἶχεν ἔνα ἔτι ἐπὶ πλέον λόγον νὰ θεωρήσῃ ἔαυτὴν ὡς τὸν ἀπαραίτητον προστάτην τῆς ὁρθοδοξίας, ἐφόσον οἱ σουλτᾶνοι βαρέως ἐπίεζον τὸ δουλωθὲν οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, αὐτὴ δὲ ὡς ἀνεξάρτητος ἐπικράτεια ἥδυνατο νὰ ἀσκῇ ἐλευθέρως τὴν ἵδιαν της προστατευτικὴν πολιτικὴν τῆς ὁρθοδοξίας.

*Ως ἥτο ἐπόμενον, ἡ ὁθωμανικὴ κινητικήσις, ἥτις κατεπολέμει πᾶσαν τοῦ ἀλλοδόξου καινολικισμοῦ προσπάθειαν πρὸς παροχὴν ἴδιοτελοῦς προστασίας εἰς τὴν δουλωθεῖσαν ὁρθοδοξίαν, ἔτι σφοδρότερον ἀντετίθετο εἰς τὴν θρησκευτικὴν πολιτικὴν τῆς *Ρωσίας, ἥτις ἔνεκα τοῦ διοδόξου ἥδυνατο καὶ ἀσπασίως νὰ γίνηται δεκτὴ ὑπὸ τῶν ὁρθοδόξων

Έλλήνων καὶ ἀποτελεσματικώτερον νὰ στηρίξῃ τὴν χειμαζομένην μητέρα ἐκκλησίαν.

Οὕτω ἡδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ ὁδωμανικὴ αὐτοκρατορία εὑρέθη ὑπὸ ἔντονον ἀνταγωνισμὸν πρὸς τὴν Ῥωσίαν ἕνεκα τοῦ ἐκδηλουμένου ὑπὸ ταύτης διαφέροντος ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ὁρθοδοξίας.

Ο ἀνταγωνισμὸς δ' οὗτος φυσικὸν ἦτο νὰ ζημιώσῃ τὴν σουλτανικὴν ἔξουσίαν πάρα τοῖς δρυδόδοξοις ὑποδούλοις, οἵτινες ἀντὶ τῶν ἀναγνωρισθέντων προνομίων προετίμων τὴν δμόδοξον ἐνίσχυσιν, διότι συνετέλει, *ἄν μὴ εἰς ἄλλο τι, πάντως δμως εἰς τὴν δημιουργίαν ἐλπίδων περὶ τῆς ἐν προσεχεῖ ἡ ἀπωτέρῳ μέλλοντι ὅχι μόνον θρησκευτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἔθνης* ἔτι ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

Ταυτοχρόνως ἡ τοιαύτη δωσικὴ πολιτικὴ, ἐπειδὴ καθίστατο σπουδαιοτέρα καὶ εἰς παρόντα καὶ εἰς προσδοκώμενα ὠφελήματα, ἀνέπτυσσε καὶ ἐνίσχυρὰς συμπαθείας μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ῥώσων δμοδόξων.

Οὕτω δέ, ἀρχομένου τοῦ 18ου αἰῶνος, οἱ μὲν Ἑλληνες προσεδόκων τὴν ἔθνηκὴν ἔλευθερίαν των ἐκ δωσικῆς ἐπεμβάσεως πρὸς καταστολὴν τῆς σουλτανικῆς ἔξουσίας, οἱ δὲ Ῥῶσοι εἰνίζοντο πλήρως εἰς τὴν ἴδεαν ὅτι ἦτο ἀπόλυτος καὶ ἐπιτακτικὴ ἡ ὑποχρέωσίς των νὰ ἀπελευθερώσωσι τὸ δουλεῦον γένος τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἦτο δ περιουσίος χριστιανικὸς λαός.

Οὐδεν δὲν πρέπει νὰ νομίζηται, ὡς συνήθως γίνεται τοῦτο ὑπὸ τῶν ἴστορικῶν, ὅτι οἱ δουλεύοντες Ἑλληνες δὲν ἔκαλλιέργουν τὴν φιλορθόδοξον ταύτην εὑστησησίαν, ἀλλὰ μοιρολατρικῶς μόνον ἔβλεπον αὐτὴν δξνομένην καὶ στρεφομένην κατὰ τοῦ κυριαρχού των χωρὶς οὗτοι νὰ ἔχωσιν ἀνάγκην ἐνισχύσεώς της.

Ἀντιθέτως οἱ ὑπόδουλοι Ἑλληνες καὶ ἀθρόοι ἐγκαθίσταντο ἐν Ῥωσίᾳ καὶ ὡς ἴδιωται ἐν αὐτῇ ηὐδοκίμουν καὶ εἰς δημόσια δὲ ἀνεδεικνύοντο ἀξιώματα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ στρατῷ, καὶ ἀμεσον ἥσκουν ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ἀνωτάτους κυβερνήτας τῆς μεγάλης δμοδόξου δυνάμεως.

Διὰ πάντων τούτων παρεσκευάσθη ἄγραφος, ἀδιατύπωτος, ἀλλὰ πραγματικὴ καὶ ἰσχυρὰ συμμαχία μεταξὺ τῶν δύο δμοδόξων λαῶν, οὐδαμῶς δὲ παρεκκλύετο αὕτη ἐκ τοῦ ὅτι τὸ μὲν Ἑλληνικὸν γένος ἦτο ὑπόδουλον, οἱ δὲ Ῥῶσοι ἀπετέλουν ἀνεξάρτητον ἐπικράτειαν.

Πρῶτος δμως, δστις σαφῶς καθώρισεν ὅτι αὕτη ἡ μεταξὺ Ῥωσίας καὶ Ἑλληνισμοῦ συμμαχία θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἐναργέστερον καὶ ἀμεσώτερον, ἦτο δ ἀναμορφωτὴς Ῥῶσος αὐτοκράτωρ Πέτρος ὁ μέγας.

Οὗτος διεκήρυξεν ὅτι ὅχι μόνον εἶχε διαφέρονταν πάνταν διμοδόξων ὑποδούλων, ἀλλὰ καὶ ἥθελε νὰ ἔδῃ τούτους ἀναδεικνυομένους καὶ πάλιν κυρίους τῶν τυχῶν των.

Διὰ τοῦτο ἡ δύναμις καὶ βασικὴ τῆς οὐρανησίας, ἡτοῖς ἐγίνωσκεν ἡδη ποῦ ὁδήγει τὸ φιλορθόδοξον τῶν Ῥώσων, ἀντετάχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ τσάρου τούτου καὶ ἐπειδὴ σε τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὡς τείνουσαν εἰς τὴν διάλυσιν τῆς δυναμικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀνίδρυσιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς κράτους Ἑλληνικοῦ.

Οἱ ἐκ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης περιηγηταί, οἱ βαθύτερον παρατηροῦντες τὰ πράγματα τῆς δύναμις αὐτοκρατορίας, ὡς ἐκ συμφώνου σημειώνουσι δύο τινά πρῶτον ὅτι οἱ Ἕλληνες τὰ πάντα προσεδόκων ἐκ τῆς Ῥωσίας, οἱ δὲ Ὀθωμανοί τὰ πάντα ἐφοβοῦντο ἐκ τοῦ φιλορθόδοξου πνεύματος τῶν Ῥώσων.

Ἄπὸ τοῦ Πέτρου τοῦ μεγάλου αἱ Ἑλλήνες τῶν Ἕλλήνων καὶ οἱ φόβοι τῶν Ὀθωμανῶν, δημιουργούμενοι ἐκ τοῦ φιλορθόδοξου δωσικοῦ διαφέροντος, προσέλαβον καὶ μορφὴν πολιτικῆν, διότι οἱ Ῥώσοι, συνδυάζοντες τὰ φιλορθόδοξα καὶ φιλελληνικά των αἰσθήματα πρὸς τὰ ἄμεσα καὶ ζωτικὰ συμφέροντά των, ἐνεφανίσθησαν ἀπροκάλυπτοι καὶ ἀμείλικτοι πολέμιοι τῆς δύναμις αὐτοκρατορίας.

Ἐξήτει δηλαδὴ ἡ Ῥωσία εἴτε διὰ διπλωματικῶν ἐνεργειῶν, εἴτε διὰ συστηματικῶν ἐπεμβάσεων, εἴτε καὶ διὰ πολέμων νὰ κλονίσῃ καὶ καταστρέψῃ τὴν ἔξουσίαν τῶν σουλτάνων ἐπ' ὁφελείᾳ ἑαυτῆς καὶ τοῦ δουλεύοντος Ἑλληνικοῦ γένους.

Ο οὗτος δύναμις ἀρξάμενος μεταξὺ Ῥωσίας καὶ δύναμις αὐτοκρατορίας ἀγῶν προοιωνίζετο τραχύτατος καὶ μακροχρόνιος. Συνέβαινε δὲ τοῦτο, διότι καὶ ἡ Ῥωσία δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτούμενην ὑλικὴν δύναμιν νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος τῶν σουλτάνων καὶ οὗτοι διετήρουν ἔτι μέγα μέρος τῆς ἀλλοτε φοβερᾶς ἴσχύος των καὶ αἱ λοιπαὶ εὐρωπαῖκαὶ δυνάμεις, ὡς ἡ Αὐστρία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, ἵνα ἀναφέρωμεν τὰς ἐπικρατεστάτας τότε ἐν τῷ κόσμῳ, δὲν συνεφώνουν εἰς ἀποχὴν αὐτῶν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς δυναμικῆς ταύτης πολιτικῆς.

Κατ' ἀκολουθίαν ἡ Ῥωσία εἶχεν ἀνάγκην νὰ προπαρασκευάσῃ ἑαυτὴν ἵκανὴν πρὸς ταχεῖαν πραγματοποίησιν τῶν βλέψεών της, ἀλλὰ καὶ μετὰ συστήματος ἀπαιτούντος φυσικὰ χρόνον καὶ κινητοποίησιν τῶν ἀναγκαίων ἥθυκῶν καὶ ὑλικῶν συντελεστῶν.

Πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τῶν σκοπῶν της ἐκρινεῖ πρώτιστα σκόπιμον καὶ ἀπαραίτητον νὰ προετοιμάσῃ τὸ δοῦλον γένος, ἵνα μετάσχῃ τοῦ μεγάλου πρὸς κατάλυσιν τῆς δύναμις αὐτοκρατορίας ἀγῶνος, οὗτοις

ἀπότοκοι θὰ ἥσαν ἢ ἀπελευθέρωσις τῶν ὅμοδόξων ὑποδούλων καὶ ἡ πραγματοποίησις τῶν δωσικῶν πολιτικῶν βλέψεων.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ εὐχαρίστως ἔβλεπον οἱ ἵθυνοντες αὐτὴν "Ἐλληνας κατατασσομένους ἐν τῷ δωσικῷ στρατῷ, παρεῖχον ἡθικὴν καὶ ὑλικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὰς ἐντὸς τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐνόπλους Ἑλληνικὰς δυνάμεις καὶ παντοιοτόπως ἐνίσχυον τὴν πεποίθησιν τοῦ δούλου γένους ὅτι καὶ τοῦτο ἔχει δυνάμεις καὶ δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ ταύτας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς δωσικὰς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως του.

Ταυτοχρόνως καθίστων διαρκῶς αἰσθητότερον εἰς τὴν ὁθωμανικὴν κυβέρνησιν τὸ διαφέρον των ὑπὲρ τοῦ 'Ἐλληνισμοῦ καὶ τὴν ἀντιπάθειάν των πρὸς τοὺς κυριάρχους τούτου.

*Ἐπὶ πλέον παρεπεύαζον διπλωματικῶς τὸ ἔδαφος, ὡστε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἡ 'Ρωσία νὰ ἀποκτήσῃ ἐπισήμως τὰ ποικίλα προνόμια, ἀτίνα εἶχον ἐν τῇ ὁθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ αἱ μεγάλαι εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις, καὶ νὰ πεισθῶσιν, εἰ δυνατόν, πᾶσαι ἡ τινες ἐξ αὐτῶν ὅτι ἡ κατάλυσις τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας δὲν θὰ ἐγίνετο πρὸς διφελος μόνον τῶν 'Ρώσων καὶ τῶν 'Ελλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, αἵτινες θὰ ηὑνδουν τὰ δωσικὰ σχέδια.

Ἡ ἀνοδος δ' εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰκατερίνης Β' ἀποτελεῖ τὸν ἀκριβεστάτον σταθμὸν τῆς ἐν τῷ προδιαγραφέντι πνεύματι ἀναπτύξεως καὶ περαιτέρῳ ἔξελλεσεως τῆς δωσικῆς ταύτης πολιτικῆς.

Ἡ αὐτοκράτειρα αὕτη ἐπραγματοποίησε κατὰ τὸ δινατόν δλας τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ ἔκτοτε δξεννθὲν ἀνατολικὸν ζήτημα ἐνεργείας τῆς 'Ρωσίας, ἵνα τοῦτο λυθῇ κατὰ τοὺς πόθιους τῶν 'Ρώσων ὁρθοδόξων καὶ τῶν 'Ρώσων ἐθνικοφρόνων.

Τὸ μὲν δηλαδὴ ἐνίσχυσε τὴν θέλησιν τῶν 'Ελλήνων πρὸς ἔξέγερσιν ὑπὸ τὴν αἰγίδα της, τὸ δὲ συνῆψε μετὰ τοῦ μισοτούρκου αὐτοκράτορος 'Ιωσήφ Β' συμφωνίαν, ἀπεριφράστως σκοποῦσαν καὶ τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τὴν διάλυσιν καὶ τοῦ δωσικοῦ προγράμματος τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν.

Βεβαίως ἡ πολυθρύλητος αὕτη συμφωνία πλεῖστον μὲν ἐπραγματοποίει τὰς δωσικὰς καὶ αὐστριακὰς ἐπιδιώξεις, ἐν μέρει δὲ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ δίκαια, διότι δὲ 'Ελληνισμὸς δὲν θὰ ἀποκαθίστατο, ὡς εἶχε πᾶν ἴστορικὸν καὶ πραγματικὸν δικαίωμα, ἐφ' διοκλήρου τῆς πατρῷας κληρονομίας του.

*Οπωσδήποτε δύμως ἡ συμφωνία αὕτη εἶνε ἡ πρώτη καὶ ἐπισημοτάτη διεθνῆς πρᾶξις, δι' ἣς δύο τότε μέγισται ἐν τῷ κόσμῳ δυνάμεις, δύνη μία ὁρθόδοξης καὶ ἡ ἄλλη καθολική, ἀνεγνώριζον καθ' ὅλην

τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὴν ἔλληνικὴν Ἀνατολὴν τὸ ἔλληνικὸν ἔθνος ὡς τὸ μόνον δικαιούμενον μετὰ τῶν Ῥώσων καὶ τῶν Αὐστριακῶν νὰ διαδεχθῶσι τὴν ὁμιλίαν αὐτοκρατορίαν.

Πᾶσα δὲ ἡ προπαρασκευαστικὴ αὕτη κίνησις κατ’ ἀνάγκην ὠδήγει εἰς πόλεμον κατὰ τῆς ὁμιλίας αὐτοκρατορίας, διότι, ὡς ἦτο εύνοητον, οἱ σουλτάνοι, οἵτινες διὰ τοῦ ξέφους κατέκτησαν τὰς χώρας, ὡν ἐδέσποζον, μόνον καὶ διὰ τῆς βίας τοῦ ξέφους θὰ ἀπέβαλλον τὰύτας.

“Οὗτον δὲ πόλεμος τοῦ 1769–1770 οὔτε τυχαῖον γεγονός ἦτο, οὔτε προέκυψεν ἐκ στιγμιαίας ἴδιοτροπίας τῆς Αἰκατερίνης, οὔτε εἰς μωροὺς καὶ ἐφημέρους ἀπέβλεπε σκοπούς, οὔτε ἔξερράγη ἀνευ σταθεροῦ καὶ ἀκοιθοῦς μπολογισμοῦ τῶν μελλόντων νὰ προκύψωσιν ἐπακολούθων ἐν τῇ ἔλληνικῇ χερσόνησῳ καὶ τῇ λοιπῇ Ἕγγυς Ἀνατολῇ.

“Ἡ Ῥωσία διὰ τοῦ πολέμου τούτου, εἰς δὲν αὐτοβούλως καὶ μετὰ χοητῶν ἐλπίδων συνέπραξε καὶ δὲ Ἐλληνισμός, ἐπεδίωκε τὴν λύσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος, ἦτοι τὴν ἐν Ἀνατολῇ ἀντικατάστασιν τῆς ὁμιλίας ἐξουσίας δι’ ἄλλης, ἢν τὴν ἐκβασίς τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐκ τούτου προκαλουμένης διεθνοῦς διαταραχῆς θὰ διεμόρφωνε καὶ θὰ ὑπεδείκνυεν.

Καὶ ἀν δέ τι καὶ μετ’ αἰσιαν λῆξιν τοῦ πολέμου τούτου ἡ δλο-
κληρωτικὴ λύσις τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος θὰ ἦτο ἀκατόρθωτος ἐνεκα
ἐμφανισθησομένων ἀνυπερβλήτων διεθνῶν κωλυμάτων, ἡ Ῥωσία θὰ
ἐπεδίωκεν, δπως δὲ Ἐλληνισμὸς ἐνισχυθῆ δεόντως, ὥστε ἡ ὁμιλία
αὐτοκρατορία νὰ ὑπονομευθῆ ἐκ τῶν ἔνδον διὰ τῆς ἀναζωπυρήσεως
τῆς δυνάμεως τούτου.

Δὲν πρέπει δμως καὶ νὰ νομίζωμεν δτι ἡ ἐπακολουθήσασα τὸν
πόλεμον τοῦτον συνθήκη τοῦ Κουτσούκ Καΐναρδζῆ ἐδημιούργησε καὶ
τὴν ἔλληνικὴν δύναμιν, ὡς συνήθως ὑπό τε τῶν ἡμετέρων καὶ ἔνων
ίστορικῶν ἀναφέρεται.

“Ως θὰ ἔδωμεν κατωτέρω, διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, ὡς καὶ τῆς
ἔρμηνευτικῆς αὐτῆς τῆς 10ης Μαρτίου τοῦ 1779 καὶ πρὸ πάντων διὰ
τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης τῆς 10/21 Ιουνίου 1789 πράγματι μεγάλως
ἐνισχύθη τὸ δουλεῦον ἔθνος, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει δτι καὶ ἐκ τοῦ
ιηδενὸς ἀνήχθη ἡ ἐμποροναυτικὴ δύναμις αὐτοῦ εἰς περιωπὴν διεθνῆ.

Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι διὰ τῶν προμνημονευθεισῶν συνθηκῶν ἡ
Ῥωσία ἐμερίμνησεν ὑπὲρ ἀναπτύξεως δυνάμεως προϋπαρχούσης. Ὁ
Ἐλληνισμὸς δηλαδή, παρὰ τὰ κωλύματα τῆς σουλτανικῆς αὐταρχίας,
διετήρησε καὶ ἀπαντά τὸν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως χρόνον τὴν πατροπαρά-
δοτον ὁπήν του πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἢν καὶ ἐμονο-
πώλησε, διότι ἡ σουλτανικὴ κυβέρνησις εἶχε καὶ ἐν τούτῳ ἀνάγκην

τῶν ἔλληνικῶν ὑπηρεσιῶν, ἵνα μὴ ἀδιαλείπτως ἀναγκάζηται νὰ χρησιμοποιῇ τὴν ἐνετικὴν καὶ γενουησίαν ναυτιλίαν, ἢν τὸ φροβεῖτο, ἐπειδὴ δὲν ἥδυνατο νὰ ἔξελέγχῃ καὶ τὰς πολιτικὰς αὐτῆς ἐπιδιώξεις.

Οἱ "Ελληνες ἔμποροι καὶ ναυτῖλοι ἀπὸ τοῦ 16ου ἥδη αἰῶνος διεκόπιντο ἐν τῇ ὁμιλιανικῇ αὐτοκρατορίᾳ καὶ εἴτε ὡς ἀτομα εἴτε ὡς μέλη συνεταιρισμῶν διεξῆγον τὰς ἔμπορικὰς καὶ ναυτικὰς ἐργασίας των μετὰ θαυμαστοῦ ξήλου καὶ ἐπιτυχίας.

Οὐδένα δ' ἔχομεν λόγον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τοῦτο δὲν συνέβαινε καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ὅτε, ἐπεκτείνοντες οὗτοι ἔτι μᾶλλον τὰς ἐπιχειρήσεις των, ἥθιλησαν καὶ νὰ προστατεύσωσι ταύτας κατὰ τῆς πλεονεξίας καὶ τῆς ἀρπακτικότητος τῶν Ὀθωμανῶν, διὸ καὶ ἐγκατεστάθησαν ἀμφότεροι εἰς πλεῖστα ἔμποροναυτικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης.

Γινώσκομεν ἥδη ἐκ μήπω συμπληρωθεισῶν ἐρευνῶν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέν, ἀλλ' ἴδιᾳ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος, ἥκμαζον ἔλληνικαὶ ἀποικίαι καὶ ἐν Ῥωσίᾳ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ολλανδίᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἵνα περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰς σπουδαιοτάτας τούτων.

"Ως δ' εἶνε εὐνόητον, οἱ ἀποικοι οὗτοι "Ελληνες κατεγίνοντο κυρίως εἰς τὸ ἔμποριον καὶ τὴν ναυτιλίαν καὶ εὑρίσκοντο εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μετὰ τῶν δμοφύλων τῆς ὁμιλιανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ συνετόνιζον τὰς προσπαθείας των πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ οἰκονομικοῦ βίου τοῦ Γένους.

"Ἐπειδὴ δὲ καὶ διὰ πλείστους ἀλλούς λόγους οὐδέποτε ἀπέλιπε τοὺς "Ελληνας δὲ πόθος τῆς ἔθνικῆς ἀποκαταστάσεως, ἢ οὕτω συντελουμένη οἰκονομική των ἀκμὴ ἐβοήθει τούτους καὶ πολιτικῶς καὶ καθίστα τὴν δύναμιν των ἐπιθυμητὴν κατ' ἔξοχὴν εἰς τὴν δμόδοξον Ῥωσίαν, ἥτις εἶχε κοινὸν συμφέρον μετ' αὐτῶν νὰ ἤδη ἀτονοῦσαν τὴν δύναμιν τῆς ὁμιλιανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ, εἰ δυνατόν, τάχιστα καταλυμένην.

"Οὐδεν τὴν δύναμιν ταύτην τοῦ "Ελληνισμοῦ κατωχύρωσε καὶ ἐνίσχυσε διὰ τῶν προμηνυμούμενοι συνθηκῶν. ὃν ἀπαρχὴ εὐλόγως θεωρεῖται ἥ συνθήκη τοῦ Κουτσούκ Καΐναρδζῆ.

Διὰ τῆς συνθήκης δμως ταύτης, ὡς ἔμφαίνεται καὶ ἐξ ἀπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ κειμένου της, κυρίως προστατεύεται ἥ δρομόδοξος ἐκκλησία δι' ἀμέσου καὶ ἀπεριφράστου δροῦ τοῦ ἀριθμοῦ 75 καὶ ἐμμέσως δὲ ἥ ἔμπορικὴ καὶ ναυτιλιακὴ ζωὴ τῶν καταληφθεισῶν ὑπὸ τῆς Ῥωσίας κατὰ τὸν πόλεμον νήσων καὶ ἀποδοθεισῶν εἰς τὴν ὁμιλιανικὴν αὐτοκρατορίαν διὰ τῆς συνθήκης, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ 7ῳ ἀριθμῷ ταύτης.

Οἱ κάτοικοι δηλαδὴ τῶν νήσων τούτων, πλὴν τῆς ἀμνηστίας, ἔτυχον καὶ εἰδικῶν προνομίων, δι' ὃν βεβαίως καλῶς καὶ εὐφυῶς

χρησιμοποιουμένων, προήγοντο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, κατ' ἀκολουθίαν καὶ οἰκονομικῶς.

‘Η Ῥωσία ὅμως, ἥτις κυρίως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἔξυπηρέτησιν τῶν ιδίων τῆς συμφερόντων καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀπωτέρων σκοπῶν της, ἔξηκολούθησε τὴν ἐπισήμως ἀρξαμένην διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κουτσούκ Καΐναρδζῆ καὶ διὰ τῆς ἑρμηνευτικῆς ταύτης συνθήκης τοῦ 1779 πολιτικὴν καὶ ἐπέτυχεν, δπως τὰ προνόμοια, ὡν ἀπέλαυνον αἱ νῆσοι τοῦ Αἴγαίου, ἐπεκταθῶσιν ἐμμέσως εἰς πάντας τοὺς ἐμποροναυτικοὺς Ἑλληνικούς πληθυσμούς, συμπληρωθῶσι δὲ καὶ διὰ νέων διατάξεων. Οὕτω διηυκολύνετο ἡ Ἑλληνικὴ ἐμποροναυτιλία, διότι καὶ μείωσις τῶν φόρων ἐπεφέρετο καὶ ἄλλα προνόμια ἀνεγγνωρίζοντο, ἀτινα εἶχον ἀπὸ μακροῦ ἐπιτύχει δι' εἰδικῶν συνθηκῶν ἄλλα κράτη καὶ κυρίως ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία.

Μέχρι ὅμως καὶ τῆς ἑρμηνευτικῆς ταύτης συνθήκης γίνεται κυρίως λόγος περὶ Ῥώσων ὑπηκόων καὶ περὶ εὐκολιῶν, ὡν οὗτοι ἐδικαιοῦντο νὰ τύχωσι παρὰ τῆς ὁμομανικῆς κυβερνήσεως.

‘Η συνθήκη ὅμως, ἐν ᾧ κατ’ ἔξοχὴν ἡ Ῥωσία ἔθεσεν ὅρους μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν ἐμποροναυτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δουλεύοντος Ἐλληνισμοῦ, εἶνε ἡ ὑπογραφεῖσα τῇ 10/21 Ιουνίου 1783 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ταύτης ὠρισμένα ἀρχαὶ περιέχουσι τὴν ἀφετηρίαν τῆς μεγάλης οἰκονομικῆς ἀκμῆς τῶν Ἐλλήνων, δι’ ἣς τόσον ὑπεβοηθήθη δ ἀγών τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ 1821. Οὕτω ἐν τῷ 16ῳ ἀρχῷ τῆς συνθήκης ταύτης λέγεται·

«Οἱ Ῥῶσοι ἐμποροὶ καὶ ἄλλοι προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς Ῥωσίας δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ καταβάλλωσι φόρον ἢ δικαίωμα διὰ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἀτινα θὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν ὁμομανικὴν αὐτοκρατορίαν, ὡς καὶ διὰ τὰ ἔξαγόμενα ἐκ ταύτης, οὔτε δύνανται νὰ ἔξαναγκασθῶσι νὰ μεταποιήσωσι τὰ νομίσματά των εἰς τουρκικά».

‘Ο ὅρος οὗτος ἦτο προδήλως σπουδαιότατος, διότι ἐπέτρεπε τὴν ἀσφαλῆ συγκέντρωσιν μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν καὶ τὴν εὐχερῆ χρησιμοποίησιν τοῦ κτωμένου κεφαλαίου πρὸς γενικωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ὅλης Ἐλληνικῆς οἰκονομικῆς ζωῆς.

Διὰ δὲ τοῦ ἀρχού 30 οἱ διερμηνεῖς καὶ ἄλλα πρόσωπα, διατελοῦντα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν πρεσβευτῶν καὶ τῶν προξένων τῆς Ῥωσίας, ἀπηλλάσσοντο τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ ἄλλων συναφῶν φόρων, δπερ ὠσαύτως ηὔξανε πως τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν τῶν Ἐλλήνων, ἐφ’ ὡν ἔξετείνετο ἡ οὕτω ἐπισήμως ἔγκαινισθεῖσα ὁμοικὴ προστασία, διότι εἶνε ἀπολύτως βέβαιον, δτι “Ἐλληνες δρυόδοξοι ἦσαν οἱ οὗτοι προστατευόμενοι. Λέγομεν δὲ τοῦτο, διότι ἐν τῇ συνθήκῃ ὁμητῶς ἀνα-

φέρεται ότι ή 'Ρωσία προστατεύει τὴν ὁρθόδοξην ἐκκλησίαν, καὶ κακολουθίαν καὶ τὰ μέλη ταύτης, ἵνα προστηφθῶσιν εἰς τὰς ὁροπικὰς ἐν τῇ ὁρθομανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὑπηρεσίας.

Διὰ τῶν ἀριθμ. 38 καὶ 39 παρείχετο πλήρης καὶ ἀμεσος προστασία εἰς τοὺς 'Ρώσους ὑπηκόους καὶ προστατευομένους, διάκις οὗτοι εἶχον πρὸς λύσιν διαφορᾶς μετὰ τοῦ ὁρθομανικοῦ κράτους. Οἱ "Ελλῆνες δηλαδὴ, οἵτινες θὰ ἐτύγχανον τῆς ὁροπικῆς προστασίας, καθίσταντο οἴστρει ἴστιμοι πρὸς τοὺς 'Ρώσους ὑπηκόους καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐμειοῦτο σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου δικίνδυνος αὐτῶν νὰ ζημιωθῶσι κατὰ τὰ οἰκονομικά των συμφέροντα ὑπὸ τῶν ὁρθομανικῶν ἀρχῶν.

Διὰ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ 40 η ὁρθομανικὴ κυβέρνησις ὑπεχρεοῦτο νὰ προστατεύῃ δι' ὅλων τῶν μέσων, ἀτινα διέθετε, τὰ ὁροπικὰ πλοῖα ἐναντίον τῶν πειρατῶν, ἢν δὲ η προστασία αὕτη δὲν ἀπέβαινεν ἀποτελεσματική, νὰ καταβάλλῃ ἀποζημίωσιν εἰς τοὺς παθόντας διὰ πᾶσαν προσγενομένην εἰς αὐτοὺς ζημίαν.

'Επειδὴ δὲ οἱ "Ελλῆνες εἶχον λάβει τὸ δικαίωμα διὰ τῶν τριῶν πρώτων ἀριθμῶν τῆς συνθήκης ταύτης νὰ πλέωσιν ὑπὸ ὁροπικὴν σημαίαν, εἶνε προφανὲς ὅτι η ὁρθομανικὴ κυβέρνησις θὰ ἔξηναγκάζετο νὰ προστατεύῃ τὴν Ἑλληνικὴν ναυτιλίαν.

Ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 41 λαμβάνεται μέριμνα καὶ διὰ ζημίας, ἃς οἱ 'Ρῶσοι ὑπήκοοι καὶ προστατευόμενοι θὰ ὑφίσταντο ἐκτὸς τῆς κυριως ὁρθομανικῆς αὐτοκρατορίας, ὡς ἐν 'Αλγερίῳ, Τύνιδι, η Τριπολίτιδι, διότι η ὁρθομανικὴ κυβέρνησις ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀποκήσῃ πᾶσαν τὴν ἐπὶ τῶν διαμερισμάτων τούτων δύναμιν της πρὸς ὄφελος ἐκείνων.

Διὰ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ 43 διηγολύνετο ἐπ' ὄφελού τῶν 'Ρώσων ὑπηκόων καὶ προστατευόμενων η ταχεῖα καὶ δικαία ἐκδίκασις ἐν τῇ ὁρθομανικῇ αὐτοκρατορίᾳ πάσης διαφορᾶς τούτων πρὸς ἄλλήλους η πρὸς 'Οθωμανοὺς ὑπηκόους, διότι ἐδικαιοῦντο νὰ ἔχωσι παραστάτην κατὰ τὴν δικηγορίαν τὸν διερμηνέα τοῦ ἐν τῇ περιοχῇ ὁροπικοῦ προξενείου, διστις ἥτο σχεδὸν πάντοτε "Ελλην.

Διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 47 ἐλαμβάνετο μέριμνα ὅλως ἔξαιρετικὴ περὶ προστασίας τοῦ ἀσύλου τῶν 'Ρώσων ὑπηκόων καὶ προστατευόμενων, διότι, ἵνα αἱ ἀρχαὶ προβῶσιν εἰς κατ' οἶκον ἔρευναν, ἔδει νὰ πληροφορηθῶσι τοῦτο πρότερον αἱ προξενικαὶ ἀρχαὶ τῆς προστάτιδος δυνάμεως, διὰ τοὺς παραβάτας δὲ προεβλέποντο αὐστηρόταται ποιναί.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀριθμοῦ τούτου εἶνε προφανῆς, δεδομένου ὅτι καὶ παμπληθεῖς ἦσαν οἱ ἐν τῇ ὁρθομανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὑπήκοοι καὶ προστατευόμενοι τῆς 'Ρωσίας καὶ συστηματικαὶ αἱ αὐθαιρεσίαι τῶν ὁρθομανικῶν ἀρχῶν.

³Εφόσον δὲ πρὸ πάσης κατ' οἶκον ἔρεύνης ἀπηγτεῖτο ἢ παρουσίᾳ τῶν ὁμοιών πρεσβευτικῶν ἢ προξενικῶν ἀρχῶν, εἶνε εὔκολον νὰ σκεφθῆ τις ὅτι οἱ καῦθ' ὅν ἐστρέφοντο αἱ διώξεις τῶν ὁθωμανικῶν ἀρχῶν ἥδυναντο ἐγκαίρως νὰ διαφύγωσι ταύταις, ὡς καὶ τὰ ἐπακόλουθα οἰασδήποτε πρᾶξεως ἢ ἐνεργείας αὐτῶν.

'Ἐπὶ πλέον ἐλαμβάνετο πρόνοια, ὅπως καὶ ἐν τῇ ἀπιθάνῳ ἐτὶ περιπτώσει διαρρήξεως τῶν διὰ τῶν τριῶν προμηνυμονευθεισῶν συνθηκῶν ἐγκατασταθεισῶν μεταξὺ 'Ρωσίας καὶ ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας σχέσεων φιλίας καὶ συμμαχίας παρέχηται εἰς τοὺς ὑπηκόους ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἔξαμηνον χρονικὸν διάστημα πρὸς διευθέτησιν τῶν ἐργασιῶν των, διάλυσιν τῶν ἐπιχειρήσεών των καὶ πραγματοποίησιν τῆς περιουσίας των καὶ ἀναχώρησιν εἰς τὴν οἰκείαν των χώραν.

Οὕτω οἱ 'Ρῶσοι ὑπῆκοοι καὶ προστατευόμενοι ἀπηλλάσσοντο καὶ παντὸς κινδύνου δυναμένου νὰ προκύψῃ ἐξ ἐνδεχομένου πολέμου μεταξὺ 'Ρωσίας καὶ ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

³Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὰ ἀνωτέρω αἱ διευκολύνσεις τῶν συνθηκῶν ἀνεφέροντο ἔμμέσως εἰς τοὺς "Ἐλληνας, οὓς ἀφειδῶς καὶ συστηματικῶς ἢ 'Ρωσία ἐφωδίαζε διὰ τῶν πολυωφελεστάτων βερατίων, εἶνε προφανὲς ὅτι τὸ δουλεῦον γένος, ὅπερ εἶχεν ἥδη, ὡς προείπομεν, τὴν προσήκουσαν ἔμπορικὴν καὶ ναυτικὴν ἐπίδοσιν, ἀλματωδῶς προηγεν οὕτω τὴν δλην οἰκονομικὴν του ζωῆν.

Κατ' ἀκολουθίαν, δεδομένου ὅτι διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κουτσούκ Καΐναρδζῆ καὶ τῆς ἔρμηνευτικῆς ταύτης τοῦ 1774 οὐδὲν τῶν προειρημένων ζητημάτων ἀνεπτύσσετο καὶ καθωρίζετο ὑπὲρ τῶν 'Ελλήνων, ἢ συνθήκη τοῦ 1783 εἶνε ἢ κατ' ἔξοχὴν διεθνῆς πρᾶξις, δι' ἣς δ 'Ελληνισμὸς διηγοιλύνθη εἰς τὴν προσπάθειάν του πρὸς τόνωσιν τῶν ἔθνων του δυνάμεων, δι' ὃν κυρίως θὰ ἐπετύγχανε τὴν ἔθνων του ἀποκατάστασιν.

"Ἐκτοτε οἱ "Ἐλληνες ναυτικοὶ καὶ δι' αὐτῶν οἱ ἔμποροι προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς ὁμοιώτης σημαίας, διεξῆγον ἀπροσκόπτως τὰς ἐπιχειρήσεις των καὶ τὸ σύνολον σχεδὸν τοῦ μεταξὺ ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας καὶ 'Ρωσίας εἰσαγωγικοῦ καὶ ἔξαγωγικοῦ ἔμπορίου.

Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ὑπὸ τῆς αὐτῆς συνθήκης προστατευόμενοι, ἐπεξέτειναν τὰς ἐπιχειρήσεις των καὶ καῦθ' δλην τὴν Μεσόγειον, ἔχρησιμοις οἷσιν δὲ τὴν ὁμοιότηταν σημαίαν, ωσεὶ αὕτη ἥτο τὸ σύμβολον ἴδιας των ἀνεξαρτήτων πολιτείας.

'Ἐπωφελούμενοι ταυτοχρόνως καὶ ἐκ τῶν δημιουργηθεισῶν μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν εὖνοϊκῶν ἔμπορικῶν καὶ ναυτικῶν συνθηκῶν,

μεγάλως ἐπλουτίσθησαν, διότι καὶ δραστήριοι ήσαν καὶ διψοκένδυνοι, καὶ συνεταιριζόμενοι, ηὗξανον τὰ ἐμπορικὰ καὶ ναυτικά των μέσα. Πρὸς δέ, διότι εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἐν μὲν τῇ ὑποδούλῳ των χώρᾳ ἀναδεῖξει σπουδαιότατα ἐμποροναυτικὰ κέντρα, ώς τὰς Σπέτσας, τὴν "Υδραν, τὰ Ψαρά, τὴν Κάσον, ἐν δὲ τῇ Μεσογείῳ καὶ ἔτι περαιτέρῳ τῆς θαλάσσης ταύτης, ώς ἐν Αἰγύπτῳ, Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ, ώς καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, εἶχον ίδρυσει ἀξιόλογα ἀντιπροσωπευτικὰ γραφεῖα.

Ἐπὶ πλέον δύμας ἐνεκα τῶν πολλαπλῶν κινδύνων, οὓς ἐνεφάνιζε τότε ἡ ναυσιπλοΐα ἐκ μέρους τῶν πειρατῶν, οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἤσκουντο, ώς γνωστόν, καὶ εἰς τὰ πολεμικά, ἐφόσον μάλιστα, ώς προελέχθη, ἡ κυριαρχός των δύναμις, ἐπειδὴ ὑπεχρεοῦτο ἐκ τῆς συνθήκης τοῦ 1783 νὰ μεριμνᾷ ὑπὲρ τῆς ἐν πλῷ καὶ ἐν ναυλοχίᾳ ἀσφαλείας των, συμφέρον εἶχε νὰ ἀφήνῃ τούτους ἐλευθέρους, ἵνα ἔξοπλίζωσι τὰ πλοῖα των.

"Οὐεν δύναται τις ἀδιστάκτως νὰ συναγάγῃ ὅτι ἔξ δλων τῶν συνθηκῶν, δι' ὃν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐκραταίωσε τὰς ἐμποροναυτικάς του δυνάμεις καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν πολεμικὴν ὑπεροχὴν του ἔναντι τοῦ κυριαρχου καὶ μεγάλως καθόλου διηγολύνθη ἐν τῇ προπαρασκευῇ του πρὸς ἀπελευθέρωσιν, σπουδαιοτάτη καὶ τελεσφορικωτάτη ὑπῆρξεν ἡ τοῦ 1783.